

rodarummet.org • #201 sedan 1969

socialistisk
teoretisk
tidskrift

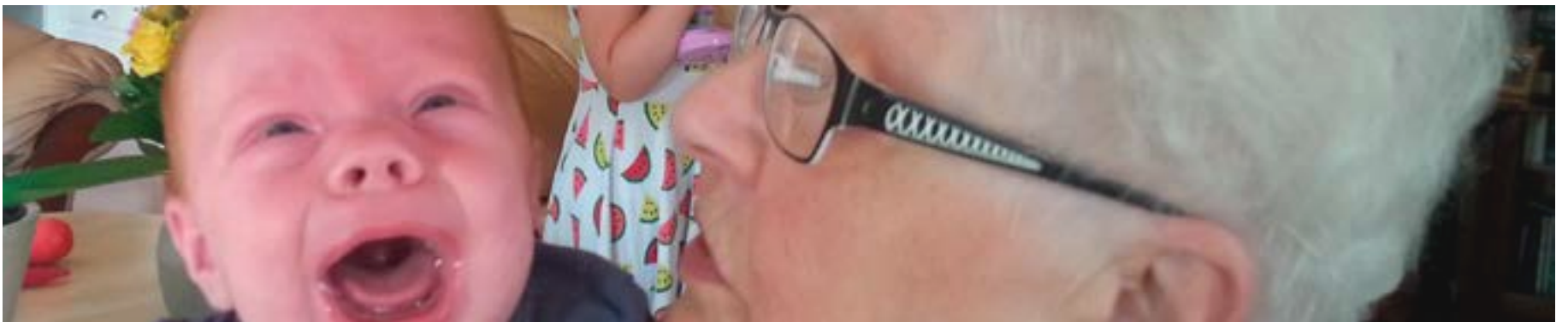
röda rummet.

#4
2023

Familjen

Familjen #201

Kära läsare

När dessa rader skrivs verkar Israel precis vara på väg att inleda en markinvasion mot Gaza. Invånarna på det ytterst tätbefolkade områdets norra del har uppmanats att bege sig söderut. "Humanitär katastrof" och "tragedi" är ordval som hjälporganisationer använder sig av när de beskriver ockupationsmaktens framfart. Här i Sverige har regeringen "frost" biståndet till Palestina, liberalerna vill underlätta vapenexporten till Israel och tre av de fyra Tidöpartierna vill dra tillbaka det svenska erkännandet av Palestina. I dessa bistra tider är det nödvändigt att vi på gator och torg manifesterar vår sorg över sakernas tillstånd och solidaritet med det palestinska folket, utan att ens ge lillfingret av sympati till den vedervärdiga antisemitiska terrororganisationen Hamas.

I detta nummer av Röda rummet återknyter vi till tre olika teman som vi skrivit om under det senaste året.

I boken "Krisernas tid" undersöker Ståle Holgersen hur ekonomiska och ekologiska kriser hänger samman och skiljer sig från varandra. I Röda rummet 2/2022 publicerade vi ett utdrag ur Ståles bok, varefter vi i nummer 2-3/2023 lät fyra olika kommentatorer belysa Holgersens ansats utifrån ett antal skilda frågeställningar. I detta nummer återkommer nu Holgersen med en sammanfattande respons – *Svar om Krisernas tid*.

I Röda rummet 3/2022 anlade Evelina Johansson Wilén en ifrågasättande blick runt dagens feministiska familjekritik. I 1/2023 kommenterade Lotte Schack Johansson Wiléns artikel och fick en replik från Johansson Wilén. I detta nummer återkommer vi till denna familjekritik när Schack och Johansson Wilén resonerar kring varsin bok inom ämnesområdet – *Vem vill avskaffa familjen?* och *Den hatade familjen*.

I Röda rummet 1/2023 belyste Anders Karlsson den kurdiska kampens historia fram till dagens Rojava och PKK, i därpå följande nummer berättade Rojavakommittéerna om sin praktiska verksamhet. Nu knyter vi ihop säcken genom att Peter Widén resonerar kring Abdullah Öcalans tankevärld, utifrån att det är Öcalan som varit den ideologiska drivkraften bakom PKK:s omorientering under senare decennier. – *PKK:s väg mot demokratisk socialism*.

I det sammanhanget känns det dock befogat med en liten kommentar: PKK:s självmordsattack mot det turkiska inrikesministeriet inföll efter att Widén lagt sista handen på sin artikel. Denna attack rimmar illa med Öcalans betoning att våld i dagens läge endast kan bejakas i självförsvaret.aktionen utfördes emellertid inte mot några oskyldiga civila och kan därmed inte betecknas som ett terrordåd. Men inte desto mindre gav det Erdoganregimen en förevändning inför

omvärlden att återigen bomba kurder i Syrien och Irak. Frågan är dessutom vad självmordsbombningar som metod får för efterverkningar i den organisation som utför det och vad det gör med oss som kännande varelser. Sammantaget måste just denna aktion av PKK ses som djupt problematisk.

Slutligen uppmärksammar Johan Örestig boken "Cybernetic Revolutionaries: Technology and Politics in Allende's Chile". Den tar sitt avstamp i Chile 1970 där vänstern erövrade makten men står inför en instabil inrikespolitisk situation där dessutom USA försöker att sabotera alla mer djupgående förändringsförsök. Boken beskriver hur Allendes regering använde sig av den tidens spetsteknologi för att kontrollera, utveckla och demokratisera ekonomin – *Dödens dag*.

Kampen går vidare!
Redaktionen

>3

Vem vill avskaffa familjen?

>5

Den hatade familjen

>6

PKK:s väg mot demokratisk socialism

>12

Svar om Krisernas tid

>15

Dödens dag

Red.

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistisk Politikens kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 *fjärde internationalen*). Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 91 sedan starten 1997 (nummer 201 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Sam Carlshamre, Åsa Hjalmer, Evelina Johansson Wilén, Martin Kehlmeier, Patrik Vulkan, Carl Wilén, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Ingemar Sandström, Jakob Sandberg, Christina Schmidt, Johan Örestig, Lotte Schack och Mattias Börjesson.

Ansvarig utgivare: Anders Karlsson

Grafisk form: Ulf Östman

Omslagsfoto: Ulf Östman

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg

E-post: rodarummet@hotmail.com

Prenumeration: 150 kronor för fyra nummer

Plusgiro: röda rummet 13 04 07-0

Hemsida: www.rodarummet.org

Tryck: Markbladet, 2023

ISSN: 1403-3844

VEM VILL AVSKAFFA FAMILJEN?

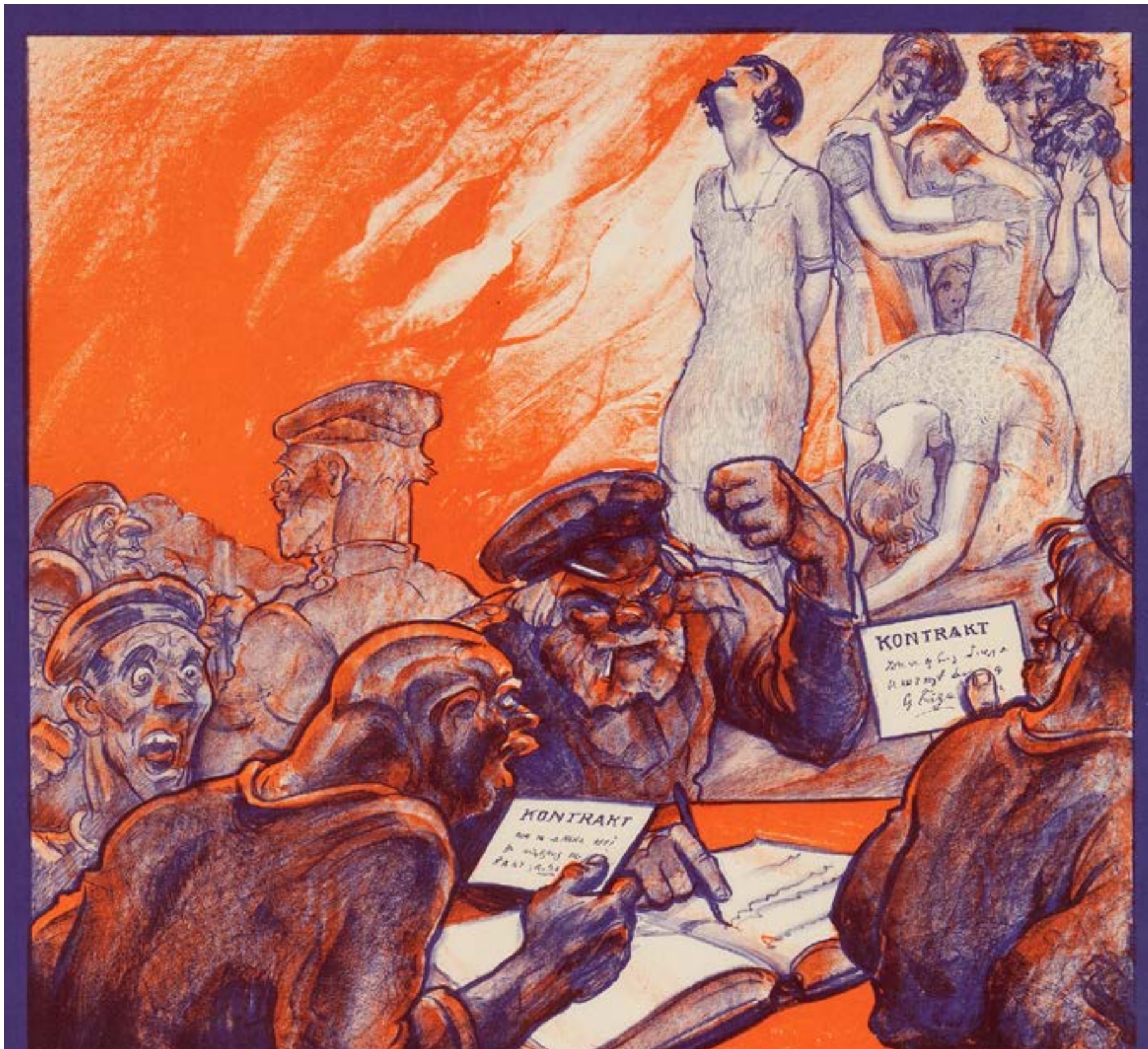

BILD. En av högers affischer i det s.k. "Kosackvalet", 1928. Affischen pryddes av texten "SVERIGES KVINNOR! En var som röstar på 'arbetarepartiet' röstar för familjebandens upplösning, barnens förvildning och sedernas förfall." Illustration: Gunnar Widholm.

Vad är alternativet? Detta är ofta frågan som ställs till **kritiker av familjen**. Det är svårt att föreställa sig andra sätt att organisera samhället som varken är hyperindividualiserade eller överlämnar alltför mycket ansvar för den sociala reproduktionen till staten och på det sättet kompromissar med människors autonomi. Trots dessa svårigheter försöker **M. E. O'Brien** formulera ett alternativt bud i boken *Family Abolition* (som lite slarvigt kan översättas till Familjens avskaffande).

ARTIKELFÖRFATTARE

Lotte Schack

är doktorand i sociologi vid Göteborgs universitet. I sitt avhandlingsarbete undersöker hon den svenska klimatrörelsen, med specifikt fokus på dess strategier och visioner för en fossilfri framtid.

För att erbjuda ett svar på frågan om vad alternativet till familjen kan vara har O'Brien delat upp sin bok i tre delar. I den första delen, *The impossible family*, presenterar hon problem förknippade med familjen. Den andra delen, *A history of family abolition*, är en ambitiös undersökning av familjens historia, primärt i Storbritannien och USA. I den tredje delen, *Toward the commune*, försöker hon formulera ett alternativ till familjen genom att fokusera på kommunen. En

av bokens största styrkor är hur O'Brien behandlar familjen som en komplex enhet. När det talas om familjen läggs ges den olika betydelser utifrån specifika värden och politiska åsikter. Självddefinierar O'Brien familjen främst som ett ekonomiskt hushåll inom vilken omsorg är privatiserad och dess medlemmar har en relation till varandra som inte är direkt bestämd av marknaden. Hon förstår också familjen som "ett normativt ideal, strukturerat genom ras, sexualitet, klass och kön" (min översättning).

Till skillnad från vissa andra marxistiska feminister betonar O'Brien dock att familjen inte kan reduceras fullt ut till en funktion i kapitalismen. Därtill måste den ses som ett resultat av klasskamp. O'Briens historiska kartsnitt är för långt för att upprepa i detalj, men det är viktigt att betona att hon visar på hur kärnfamiljen länge varit en företeelse som begränsats till den borgerliga klassen. Arbetarna bodde tätt samman och de var fler till antalet än den borgerliga kärnfamiljen. Gränserna mellan olika familjer var oftast inte tydliga. I nyligen industrialiserade städer utnyttjade arbetare också stadens anonymitet till icke-heterosexuella möten och relationer. För arbetarklassen var kravet på ett familjeliv som liknade borgarklassens, med hemmafru och en manlig försörjare, en viktig del av projektet att skapa en respektabel arbetarklassidentitet som kunde stärka arbetarklassens förhandlingsposition gentemot kapitalisterna, och genom vilken man kunde kräva högre lön och mer fritid. Uppkomsten av arbetarfamiljen var alltså en seger för arbetarklassen och inte en förändring som påtvingades den ovanifrån, även om denna seger åtminstone i USA primärt var en seger för vita arbetare. För den svarta befolkning blev kärnfamiljens normer det enda sättet som afroamerikaner kunde få tillgång till ägande av land under Jim Crow-lagstiftningen, vilket förstörde andra former för släktskap och kärleksrelationer. Likaväl var det i praktiken omöjligt för många svarta familjer att leva upp till familjens ideal därför att den konsekventa underbetalning av afroamerikaner gjorde det omöjligt att överleva med bara en försörjare.

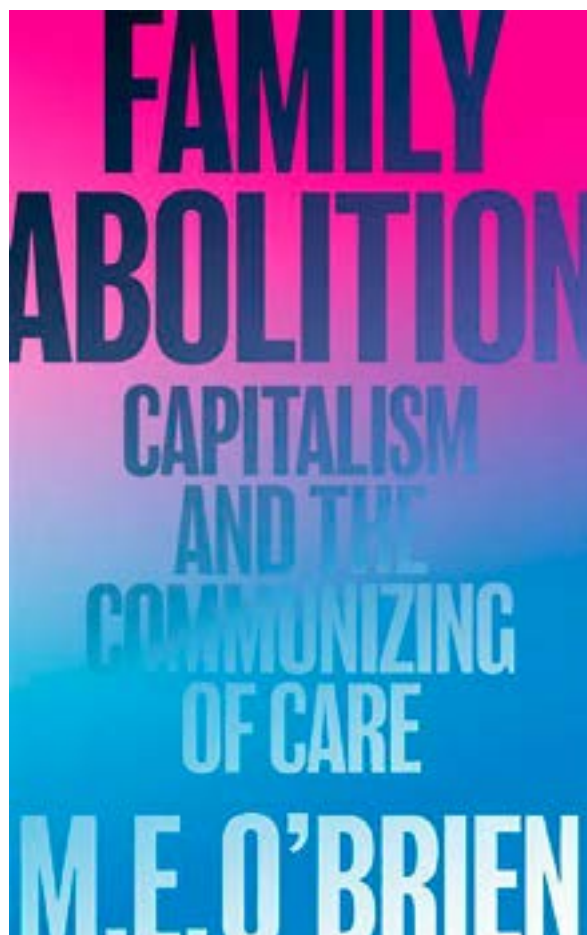
Idag befinner sig familjen i en kris skapad av den nyliberala utveckling som ger folk mindre tid och pengar, men denna kris ska enligt O'Brien användas för att undersöka alternativ till familjen. För att föreställa sig sådana alternativ tar O'Brien avstamp i marxistisk teori, mer specifikt i den så kallade kommuniserings-teorin. I denna teori fokuserar man på kapitalismens sociala former, särskilt värdeformen samt klass- och egendomsrelationer, samtidigt som man menar att dessa former måste avskaffas för att en övergång till kommunismen ska kunna ske. På det sättet är teorins förespråkare kritiska mot den idé som har varit central i arbetarrörelsen om kommunismen som ett samhälle där arbetarklassen innehar den politiska makten – det kommunistiska samhället är det klasslösa samhället och därför också ett samhälle utan en arbetarklass.

O'Brien situerar sin kritik av familjen inom kommuniseringsteorin genom att argumentera för att familjen bör ses som en av kapitalismens sociala former som måste förstöras i kommuniseringsprocessen. Kapitalismens primära sociala former, det vill säga klass- och egendomsrelationer, konstitueras genom familjen. I ett kommunistiskt samhälle där klass har avskaffats måste även familjen så som vi känner den också upplösas. Men på samma sätt som kapitalismen inte kan avskaffas utan att familjen har avskaffats kan inte familjen avskaffas utan att kapitalismen har avskaffats. Inom kapitalismen kan man kämpa för det O'Brien kallar antifamiljreformer: reformer som antingen gör det lättare att lämna familjer eller utvidga en familj, genom exempelvis fler rättigheter till regnbågsfamiljer. Reformerna kan också handla om att ge bättre ekonomiskt stöd till arbetarklassen. Dessa reformer gör dock inte upp med familjen som ekonomisk enhet. Reformerna som ska skapa bättre välfärd har också sina begränsningar i en nyliberal ekonomi. På samma sätt kan experiment där man försöker leva på andra sätt inte heller frigöra sig från familjen. Även om vi väljer att leva i alternativa familjeformationer bär vi fortfarande vår familjebakgrund med oss, och det skapar ojämlikheter även i dessa nya formationer.

Men varför överhuvudtaget lägga tid och kraft på att formulera alternativ? Enligt O'Brien kan våra försök

M. E. O'Brien

att formulera andra sätt att leva på hjälpa oss att peka ut de motsättningar och problem som finns i kapitalismen. Dessa försök kan fungera som en horisont för anti-kapitalistiska kamper. O'Brien tar sin utgångspunkt i det hon kallar 'insurgent social reproduction'. Med detta uttryck syftar hon på hur aktivister organiserar protestläger i samband med aktioner där det reproduktiva arbetet fördelas jämlikt, där dagarna fylls med politiska diskussioner och aktionsförberedelser och där ett stort kollektiv skapas i kampens hetta. Inspirerat av denna process och av den utopiska socialisten Charles Fourier föreställer sig O'Brien ett kommunistiskt samhälle som uppdelat i kommuner som består av cirka 200 personer. Varje kommun skulle ha sin bostad i en eller flera närliggande byggnader och vara koncentrerad runt gemensamma utrymmen där det lagas mat ihop, socialiseras och diskuteras. Med inspiration från arbetarråd skulle politiska beslut i detta framtida samhälle tas via aktivt deltagande i demokratiska diskussioner i kommunen. På det sättet, argumenterar O'Brien, skulle planering, organisering och genomförande av omsorgsarbete såsom matlagning, städning, barnpassning och sociala relationer, 'kommuniseras' i stället för att vara en privat angelägenhet för enskilda familjer. I dessa kommuner skulle folk kunna organisera sig på 'familjära' sätt, alltså välja att bo ihop i kommunen två vuxna och deras biologiska barn, men detta skulle inte vara en ekonomisk enhet och den skulle också vara mer flytande och mindre präglad av tvång.

Som alltid när jag läser böcker skrivna av nordamerikanska författare funderar jag över hur argumentet skulle se ut i en skandinavisk välfärdsstatskontext där staten ansvarar för en relativt stor del av den sociala reproduktionen genom exempelvis förskola och där det har funnits en ambition om att välfärdsstatens institutioner ska kunna utjämna de sociala skillnader som uppstår baserat på familjebakgrund. På samma sätt skulle det vara intressant att undersöka hur argumentet om familjen som en vit institution kan tillämpas i denna kontext där rasifieringsprocesser har sett annorlunda ut än i USA. Vilken roll har välfärdsinstitutioner spelat i konstitueringen av familjen? Kan rasbiologiska institutet och steriliseringspolitiken förstås som en del av familjens historia?

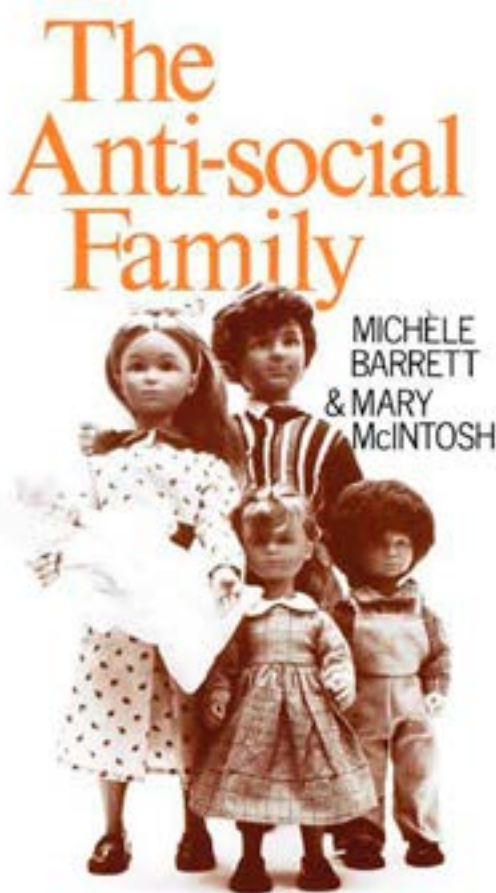
Jag är – tyvärr – skeptisk till hur mycket resonans det presenterade alternativet potentiellt skulle kunna ha. Trots att vi lever i en tid med stigande social missnöjdhet verkar svaret snarare vara tillbakaskådande än riktat mot nya horisonter. O'Brien lyfter själv denna kritik där hon säger att revolutionära idéer sällan får fotfäste i icke-revolutionära tider förutom bland de som avviker från eller exkluderas av normen. Hennes projekt är dock inte att skapa ett politiskt program utan att i kommuniseringsteoretisk anda försöka att begripliggöra kommunismens sociala former. Avskaffandet av familjen är för O'Brien en "nödvändig dimension av att göra upp med klassamhället" (min översättning) lika mycket som en uppmaning till att vi bör föreställa oss vilka sociala former som kan skapa glädjefulla liv där vår mänskliga potential kan blomma. Personligen känner jag igen den glädje och solidaritet man kan uppleva när man på aktioner och aktivistkonferenser gör allt det reproduktiva arbetet man brukar göra ensam tillsammans med andra – och den melankoli som infinner sig efter aktionen: Varför kan vi inte alltid skala våra potatisar och äta linsgryta tillsammans medan vi diskuterar politik? I en tid när vi inom vänstern annars använder mest tid och kraft på att försvara oss mot reaktionära angrepp från höger är det förfriskande att läsa försök som på allvar tar sig an den svåra uppgiften att visa hur vi kan föreställa oss hur en annan värld, där vi gör detta arbete tillsammans, skulle kunna se ut. <<

DEN HATADE FAMILJEN

Boken *The anti-social family* av Michèle Barrett och Mary McIntosh från 1982 är en återkommande referens i den samtida feministiska familjekritiken. Evelina Johansson Wilén gör en omläsning av boken och konstaterar att en av de mest centrala poängerna i boken – deras kritik av en funktionalistisk förståelse av familjen – tyvärr inte verkar ha gjort särskilt stort avtryck på den samtida feministiska familjekritiken.

När jag i en diskussion med en bekant beskrev en relativt nyutkommen bok i det växande fältet av feministisk familjekritik sa hon att det framstod som ”radikalism på speed”. Boken i fråga – *Full surrogacy now. Feminism against family* (2019) – är skriven av Sophie Lewis och förespråkar en kollektivisering av reproduktionen av mänskligt liv, det vill säga av barnafödande, omsorg och uppfostran. I boken riktas en stark kritik mot surrogatindustrin så som den fungerar i samtida kapitalism. Samtidigt beskrivs den feministiska kritiken av surrogatmödraskap som ett uttryck för en föreställning om ”det naturliga moderskapet”, och kritiker av surrogatmödraskap och sexarbete, beskrivs som naiva romantiker som inte förstår att moderskap och heterosexuell kärlek (för kvinnan) de facto också är arbete. En annan nyutkommen bok inom samma fält – *They call it love. The politics of emotional life* (2023) – skriven av Alva Godby, resonerar på ett liknande sätt och menar att den tvåsamma relationen bygger på en kapitalistisk form av individualism, att femininitet i själva verket bör förstås som en form av arbete, samt att feministiska projekt med syftet att skydda familjen från kapitalismens nedmontering inte förstår att ett av problemen med det kapitalistiska systemet är att det inte har lyckats med att fullständigt förintä familjen. Båda böckerna är – som folk på amfetamin tenderar att vara – präglade av en slängighet, rastlöshet, en form av asocialitet – uppe i ett projekt som förmodligen är obegripligt för det stora flertalet.

Intressant nog är en återkommande referens i båda böckerna Michèle Barretts och Mary McIntoshs bok *The antisocial family*, som kom ut första gången 1982 för att ges ut på nytt 2015, både gångerna på Verso. Bokens ansats är att kritiskt studera den heterosexuella kärnfamiljen, dess roll i reproduktionen av det kapitalistiska klassamhället och av kvinnors underordning och mäns dominans. Samtidigt kritiserar författarna en förståelse av familjen som jag menar är grundläggande för många samtida feministiska familjekritiker: det som Barrett och McIntosh beskriver som en funktionalistisk ingång. Problemen med den funktionalistiska ingången är, menar Barrett och McIntosh, att 1) Den förutsätter att kapitalismen behöver och producerar kärnfamiljen, och nedtonar den centrala roll som kärnfamiljen hade redan innan den industriella kapitalismens framväxt. 2) Den förmår inte att fånga motsättningarna som uppstår mellan familjevården och kapitalistiska krav, som bygger på att familjen inte kan förstås som helt igenom ”kapitalistisk” utan i själva verket är en institution med en intrikat historia, som inte alltid ”tjänar” kapitalismen utan vars ideal (som även de kan vara förtryckande,

Boken

The Anti-social Family
Michèle Barrett och Mary McIntosh
Verso (2015 [1982])

men inte nödvändigtvis direkt exploaterande) istället skapar ofrånkomliga spänningar. Sammanlänkat med detta är 3) oförmågan att se variationen av familjer och samvaruformer som existerat – både före och efter kapitalismens inträde. En funktionalistisk ingång kräver helt enkelt ett förnekande både av familjens komplexa historia och dess empiriska mångfald.

Barrett och McIntosh vänder sig, vilket relaterar till deras kritik av funktionalismen, mot en idé om att människor som lever i familjer är duperade. Människor väljer – enligt dem – inte familjen på grund av indoktrinering och falskt medvetande. I själva verket kan familjen erbjuda tillfredsställelsen av behov – som även om de är historiskt betingade – likväl är verkliga behov. Eller som de uttrycker det: ”Precis som varje riktig ideologi var också familjen mer än en ren och skär lögn”. Samtidigt bidrar familjen, enligt dem, till reproduktionen av klassmakt. Delvis genom social reproduktion: barnet föds in i en klassposition, och få lämnar den klass de fötts in i. Men även genom att individualisera och privatisera problem som i själva verket är samhällsproblem. I ett kapitalistiskt samhälle blir familjen ofta ansvarig för att ta hand om personer som inte kan bidra till produktionen (barn, sjuka och gamla). Sättet vi lever i slutna

små familjeenheter tenderar också att få oss att tänka mindre kollektivistiskt: i ett samhälle där familjen ges det största ansvaret för fostran och omsorg riktas fokus mot ”våra egna” och hur vi kan göra det så bra för dem som möjligt. Är skolan i närområdet dålig, börjar vi titta efter andra skolor och de som har resurser kompenserar för stora barngrupper genom att hämta barnen tidigt. På olika sätt försöker vi att ge det som samhällsinstitutionerna inte (längre) förmår ge våra barn. Att gemensamt gå ihop och kräva mer resurser är en större och mer långsiktig ansträngning som inte ger direkta resultat för våra nära och kära. Dessutom tenderar familjen att reproducera könsmakt, där kvinnan ofta tilldelas ansvaret för hemarbete och omsorg. Detta ansvar reproduceras även i sfärer utanför familjen, där kvinnors lönearbete i hög grad sker inom omsorgs- och vårdsektorn. Familjens mönster blir med andra ord ett slags mall för den könssegregerade arbetsmarknaden. Samtidigt innebär den tydliga separationen mellan det privata och det offentliga, där familjens autonomi ses som ett centralt värde att värna, att det våld och den makt som många kvinnor utsätts för i hemmet inte tas på allvar politiskt.

Till skillnad från många av de samtida familjekritikerna rynkar inte Barrett och McIntosh på näsan inför en reformistisk familjepolitik. I kapitel fyra, ”Strategies for change”, presenterar de två huvudsakliga strategier för förändring: 1) att arbeta för direkta och konkreta förändringar som skapar valmöjligheter, så att inte familjen blir ett tvång eller det ekonomiskt och politiskt mest rimliga 2) att arbeta för en mer kollektivistisk syn på reproduktivt arbete och en mer öppen syn på hur intima relationer kan se ut. Medan den första strategin är relaterad till frågor om bostadspolitik, familjelagar, lönenivåer och så vidare, där människor får materiella möjligheter för att kunna välja bort familjen, så handlar den andra strategin om en mer ideologisk ingång där föreställningen om kärnfamiljen som den ultimata relationsformen destabiliseras. När Barrett och McIntosh citeras av samtida familjekritiker är det främst kritiken av familjens antisocialitet som tas upp. Få fokuserar på den komplexitet som familjen rymmer, trots att detta är någonting som är centralt för författarna och som genomsyrar deras projekt. Kanske är det därför som implikationerna av bokens slutpoäng – att det inte handlar om att skapa alternativ till familjen, utan att göra familjen mindre nödvändig – inte diskuteras. På de sista sidorna av boken betonar författarna att ett upphävande av familjen i en värld som i övrigt ser likadant ut, troligen skulle innebära att familjeliknande enheter – om än inte utifrån blodsband – skulle uppstå. Om vi vill göra någonting åt de skador som familjen kan åsamka, ska vi inte fokusera på politiska kampanjer vars syfte är att förändra familjen, utan i stället det samhälle där familjen blir en idealiserad livsform och i många fall det mest rimliga alternativet för att hålla sig ovanför ytan. Här ligger den centrala skillnaden mellan Barrett och McIntosh och de funktionalister som de kritiserar. Medan funktionalisterna tror att ett angrepp på familjen skulle vara ett verkligt hot mot kapitalismen, framhåller Barrett och McIntosh hur det snarare är kapitalismen som skapar – om än inte dikterar – förutsättningarna vi har för att leva tillsammans. <<

ARTIKELFÖRFATTARE

Evelina Johansson Wilén

är medlem i Röda rummets redaktion, och biträdande lektor i genusvetenskap vid Örebro universitet.

PKK:S VÄG MOT DEMOKRATISK SOCIALISM

Längre tillbaka var PKK som organisation klart anfrätt av stalinism. Under senare decennier har man dock – med sin fängslade ledare **Abdullah Öcalan som ideologisk förkunnare** – genomgått en omfattande nyorientering. Peter Widén resonerar och reflekterar kring Öcalans tankevärld.

Det kurdiska folket är ett folk utan stat, med sin storlek på över 40 miljoner är man den största statslösa befolkningsgruppen i världen. Dess geografiska hemvist är delar av Turkiet, Syrien, Irak och Iran. Stora grupper av kurder lever också idag i skilda europeiska länder. Trots frånvaron av en egen stat fortsätter kurder att spela en aktiv och betydelsefull roll i världspolitiken.

Vi i Sverige har också anledning att beakta händelseutvecklingen i Kurdistan och bland exilkurder. Många är bosatta i Sverige och ”kurdfrågan” har tagit plats i såväl vårt lands inrikes- som utrikespolitik; allt från det falska ”kurdspåret” i utredningen runt mordet på Olof Palme, till solidariteten med kurder i samband med Saddam Husseins terror och stödet för de kurdiska rörelser som tagit huvudstöten i kamp mot ”Islamska Staten”, IS.

Idag spelar också relationen till kurder en viktig roll i svensk politik, men på ett för Sverige skamligt sätt. De nuvarande Tidöpartierna har avvecklat allt samarbete som tidigare fanns mellan Sverige och den kurdiska rörelsen i Syrien. Man har i praktiken kapitulerat inför den turkiska Erdoğan-regimens krav att inte bara betrakta PKK (kurdiskt parti i Turkiet) som en ”terroristorganisation”, utan även de kurdiska organisationerna i i Syrien (partiet PYD samt dess väpnade grenar YPG och kvinnomilisen YPJ). Allt för att blidka den despotiska regimen i Ankara, för att denna ska ge klartecken till ett svenskt medlemskap i Nato.

Den kurdiska politiska offentligheten är inte en enad front. Tvärtom, medan kurdiska organisationer som PKK (Turkiet) och PYD (Syrien) kan betecknas som progressiv vänster så är till exempel KDP och PUK i Irak nyliberala av jordägarklaner (Barzani och Talabani) dominerade partier.

I många delar av världen ser vi hur mörka högerkrafter är på offensiven och hur demokratiska och sociala landvinningar trängs tillbaka. I detta läge är de strävanden som manifesteras i PKK:s och PYD:s politik ljus i mörkret. Nya progressiva tankar har omvandlats till konkret politik, främst i de av PYD kontrollerade områdena i norra Syrien. Den del som blivit känt under namnet Rojava.

Och det var, som tidigare sagts, dessa krafter som axlade huvudbördan i kampen mot ”Islamska Staten”. I denna situation väljer således Tidölaget att svensk polis och säkerhetstjänst ska samarbeta med den turkiska regimen i jakt på kurdiska aktivister och demokratikämpar.

Hur står det då till med PKK:s ”terrorism”? I det följande kommer vi att undersöka saken och också redogöra för den ideologiska utveckling som PKK:s historiska ordförande Abdullah Öcalan initierat. I ljuset av det vi kommer fram till ställer vi oss frågan om vilken roll svensk regering och myndigheter egentligen spelar?

ARTIKELFÖRFATTARE

Peter Widén

är före detta metallarbetare, medlem av Socialistisk Politik och skribent i bland annat Internationalen och eFolket.

Låt oss börja med en kort rekapitulation. Det kurdiska folket har aldrig erkänts av de stater de lever i och utsatts för diskriminering vad gäller språk, kultur och politiska rättigheter överhuvudtaget. I den koloniserade världen spreds under efterkrigstiden en våg av krav på nationell självständighet. Dessa idéer slog också rot bland kurder i Turkiet.

PKK bildas

År 1973 samlades sex personer och formerade embryot till vad som 1978 skulle få namnet PKK, Kurdistanskt Arbetarparti. Grundvalen var marxist-leninistisk. Märk väl att PKK inte tog ställning i den kamp om ledningen av den officiella kommunistiska rörelsen som då rasade mellan de sovjetiska och kinesiska kommunistpartierna.

Man hamnade i våldsam konflikt, inte bara med turkiska säkerhetsstyrkor utan också med kurdiska godsägare och politiska rivaler. Inför den hårdnande repressionen drog man sig tillbaka till baser i Irak och Syrien. År 1980 kom så militärkuppen i Turkiet, PKK skickade in sina styrkor och 1984 proklamerade man den väpnade kampen. Man såg Kurdistan som ett koloniserat land och kurder som ett koloniserat folk som nekades nationell självständighet. Efter år av förtärande våld proklamerade PKK 1993 ett ensidigt eldupphör, men regimen avvisade detta. PKK återkom med ett ensidigt eldupphör 1998, utan att heller då få något gensvar.

PKK:s ordförande Abdullah Öcalan begav sig då ut i världen för att söka stöd för en politisk lösning. Han kidnappades i Kenya av CIA och israeliska Mossad, som överlämnade honom till turkiska agenter. Han dömdes till döden genom hängning, men Turkiet avskaffade efter påtryckningar från EU dödsstraffet 2002. Öcalan sitter fortfarande fängslad och isolerad och under svåra förhållanden. PKK har som vi sett flera gånger sökt eldupphör och en politisk lösning på konflikten. Men regimen har alltid sett dess strävan efter fredliga lösningar som ett svaghetstecken och istället valt att intensifiera det militära trycket.

Låt oss här också nämna något om hur den turkiska regimen bedrivit sin kamp för att förhindra kurder att uppnå språkliga, kulturella och demokratiska rättigheter. En viktig faktor har varit terror. Flera olika organisationer har använts. En central sådan går under namnet Jitem. Organisationen – med tusentals medlemmar – har arbetat med att infiltrera PKK och andra kurdiska organisationer. Det är känt att dess medlemmar har haft prestationslön och fått betalt utifrån hur många PKK-medlemmar som dödat. Mellan 1989 och 2008 har nära 5000 civilpersoner på det sättet undanröjts och 1500 bara försvunnit. PKK har ju av sina motståndare (-och av USA, EU och Sveriges regering) beskyllts för att bedriva ”terrorism”. Det är dock viktigt att hålla Jitem verksamhet i minnet när man ska bedöma villkoren för PKK:s kamp. Och Jitem är inte ensamma. Ett batteri av organisationer, ofta överlappande varandra, har deltagit i terrorn mot PKK. Dit hör ”Gladio” (den turkiska avdelningen av det CIA-ledda europeiska nätverket med den svenska delen ”Stay behind”), dit hör högermilisen ”Grå Vargarna”, liksom organisationen ”Anti Kurd Death Squads”. De av regimen initierade ”byvaktsstyrkorna”, liksom det islamistiska turkiska ”Hizbullah”, har också varit viktiga delar av terrorn mot de kurdiska organisationerna.

I denna smutsiga krigföring är det säkert så att även PKK-sidan brutaliserades, men till skillnad från regimen har PKK:s ledning dragit slutsatser och även

begått seriös självkritik. Det har talats mycket om Öcalans ”omsvängning”. Jag tror man delvis måste se det som att hans perspektiv utvecklats och fördjupats. Förtrycket av kvinnorna, dess ursprung och lösning, menar han till exempel att han under lång tid brottats med. Det finns de som menar att man kan tolka hans texter som ren opportunist. Den som läser dessa kan svårligen uppfatta dem på det sättet. Det handlar om långtgående självkritik, djuplodande resonemang och energiska pläderingar för de politiska idéer han kommit fram till.

Texterna är inte alltid lätta. Klarast är de just när Öcalan lägger fram kritik av PKK:s misstag och när han formulerar politiska riktlinjer för vad man nu bör eftersträva. Svårare blir det när han kommer in på mer principiella resonemang, politisk filosofi och vetenskaplig historiesyn. Låt oss först ta upp självkritiken och de konkreta politiska slutsatserna.

Den väpnade kampen 1994-1998 betecknar han nu som bortkastad tid. Han menar också att PKK vid sitt bildande hade anammat samma synsätt som man finner hos andra partier och regimer. Jag citerar nedan ur hans essä ”War and Peace in Kurdistan”:

PKK hade skapats som ett parti med statsliknande hierarkisk struktur liknande andra partiers. Men en sådan struktur står i motsättning till principerna för demokrati, frihet och jämlikhet. (...) Även om PKK stod för frihet hade vi inte lyckats frigöra oss från att tänka hierarkiskt.

Ett annat problem var enligt Öcalan PKK:s strävan efter ”institutionell makt” det vill säga statsmakt. Öcalan pekar på tre historiska riktningar som gått vilse för att de inte sett faran med hierarkier och institutionell makt. Han syftar på öststatskommunismen, socialdemokratien och de nationella befrielseörelserna.

Genom att sträva efter institutionell makt istället för att fokusera på samhällets demokratisering blev de stötspelare till det kapitalistiska systemet.

Man tänker på före detta kommunistpartier, socialdemokrater (som det svenska partiet), ANC i Sydafrika med flera. Det är tyvärr många som passar in på beskrivningen.

Ett tredje problem i PKK:s tidiga åskådning var den generella synen på väpnad kamp och krig menar Öcalan:

Krig sågs som en fortsättning på politiken med andra medel, och romantiserades som strategiskt instrument. Ett sådant synsätt står i motsättning till hur vi ser oss som en rörelse som kämpar för samhällets befrielse. Enligt vår ståndpunkt idag kan väpnat våld bara rättfärdigas som självförsvar...PKK trodde att väpnad kamp var tillräckligt för att vinna de rättigheter kurder hade förnekats. En sådan idé var varken socialistisk eller demokratisk, trots det faktum att vi såg oss som ett demokratiskt parti. Våld har använts av båda sidor till den grad att det går bortom vad som kan betecknas som legitimt självförsvar.

PKK bör enligt Öcalan inte eftersträva en separat kurdisk stat. Kurder lever ju i Turkiet, Syrien, Irak och Iran. PKK bör nu acceptera dessa staters gränser och den sekulära (inte på religion baserade) turkiska republiken (något som Erdoğan's islamistiska parti AKP undergräver). Öcalan och PKK vill se turkiska Kurdistan som en demokratisk konfederation styrd underifrån, på gräsrotsnivå. Inom den existerande turkiska statens gränser men med rätt att samarbeta i

”Kampen för kvinnans frigörelse är helt central för den ideologi som Öcalan och PKK idag representerar.”

en konfederation med kurderna i grannländerna, jämför med samernas Sapmi.

Kvinnokampen inom det kurdiska territoriet är för Öcalan helt avgörande.

Situationen för kvinnorna och barnen är katastrofal. De så kallade hedersmorden är ett uttryck för detta elände. Kvinnorna blir måltavlor för ett arkaiskt hedersbegrepp som reflekterar hela samhällets degenerering.

Jag tror också att det är intressant att delge några citat ur Öcalans essä ”Befria Livet; Kvinnans Revolution.” Där talar han om nödvändigheten av att ”döda den dominerande mannen”. Han menar naturligtvis inte att fysiskt döda män. Vad han talar om är att utrota mannens dominans över kvinnorna, att döda patriarkatet och machokulturen:

Klass och könsförtryck utvecklas tillsammans, maskuliniteten har skapat det härskande könet, den härskande klassen och den härskande staten. När mannen analyseras i detta sammanhang står det klart att maskuliniteten måste dödas. Sanningen är att ’döda den dominerande mannen’ är socialismens grundläggande princip. Detta är vad ’att döda makten’ betyder; att döda den ensidiga dominansen, ojämlikheten och intoleransen. Det betyder också att döda fascism, diktatur och despotism.

Om media och yttrandefrihet har Öcalan idag detta att säga:

Politik behöver oberoende media. Utan dom kommer statsstrukturen inte att utveckla någon känslighet för demokratiska frågor. (...) Individuell yttrandefrihet och rätt att fatta individuella beslut är oundgängliga. Inget land, ingen stat, inget samhälle har rätt att begränsa dessa friheter, vilka skäl man än anför. Ur ”War and Peace in Kurdistan”, liksom övriga citat nedan.

Om drivkrafterna för ekonomin:

Den profitbaserade ekonomin har inte bara skadat samhället utan också miljön. En av orsakerna till samhällsförfallet är de finansiella marknadernas expansion. (...) Den största utmaningen för socialistisk politik: Den progressiva förvandlingen av samhället från varuproduktion till produktion efter behov, från profit till att dela med sig.

Om ekologisk utveckling:

En ekologisk samhällsmodell är till sitt väsen socialistisk. Skapandet av ekologisk balans kommer endast att kunna ske under övergångsfasen från det despotiska klass-samhället till ett socialistiskt samhälle. Det är en illusion att tro att miljön kan bevaras i det kapitalistiska systemet. Kapitalismen leder till ekologisk förstörelse. Försvaret av miljön måste ges stor uppmärksamhet i den sociala förändringsprocessen.

Ur dessa citat kan man vaska fram en rätt tydlig bild av vilket samhälle PKK och Abdullah Öcalan strävar efter. Det som synliggörs är ett demokratiskt socialistiskt samhälle – med kvinnans frigörelse och en natur i balans som grundpelare

Vi ska nu koncentrera oss på två områden som är centrala och specifika i Abdullah Öcalans politiska filosofi: Nationalstaten eller Demokratisk Konfederation samt Kvinnans historia och kampen för kvinnornas frigörelse.

Stat eller Demokratisk Konfederation?

Öcalan menar att PKK utifrån sin syn på Kurdistan som koloniserat drog den felaktiga slutsatsen att en kurdisk nationalstat måste upprättas. Han hävdar att nationalstater leder till nya förtryckarformer, politiska och etniska. Han vill göra upp med perspektivet att varje nation måste ha en ”stat”. Kurderna bör eftersträva en ”Demokratisk Nation”, självbestämmande inom sitt område men utan att kräva upprivande av de nuvarande landgränserna. Kurder ska kunna samarbeta över gränserna mellan Turkiet, Iran, Irak och Syrien i en demokratisk federation, samtidigt som de förblir en del av dessa länder. Öcalan menar dock att för att det ska fungera krävs att dessa stater genomgår en djup demokratisering. En konstitution som erkänner minoriteters rättigheter, och alla andra grundläggande rättigheter, måste implementeras.

Här blir Öcalans skrivningar betydligt vagare än i de citat vi presenterat ovan, mer otydliga och öppna för olika tolkningar/frågor: Hur ska demokratiseringen av Turkiet genomföras? Vilka klasskrafter måste leda en sådan utveckling? Talar han i verkligheten om en socialistisk omvälvning eller menar han att de för hans projekt nödvändiga förändringarna är möjliga inom en borgerlig republiks ramar?

Hans ideal är således den Demokratiska Konfede-

rationen, ett samhälle utan stat. Det har fått iakttagare att dra slutsatsen att Öcalan gått från någon form av marxism-leninism till en mer anarkistisk hållning. Något som pekar i den riktningen skulle vara den inspiration han fått av att läsa verk av den i USA verksamme Murray Bookchin. Denne hade i sin ungdom först varit medlem i Kommunistiska Ungdomsförbundet men brutit med det och anslutit sig till det trotskistiska Socialist Workers Party. Han hade senare övergått till anarkismen, varefter han upphört att beteckna sig som anarkist och i stället myntat begreppet ”kommunalism”. Öcalan försökte få till stånd ett möte med Bookchin, men denne var för sjuk. När Bookchin avled 2006 hyllades han av PKK som ”en av de största sociala vetenskapsmännen i det tjugonde århundradet” och man lovade att sätta hans idéer i verket.

Öcalans projekt skiljer sig också väsentligt från ”klassisk anarkism”. Grovt sett kan man säga att denna definierar statsapparaten i sig som en huvudmotståndare. Man vill uppnå ett frihetligt socialistiskt samhälle genom att krossa denna apparat, utan att skapa en alternativ stat. Det till skillnad från marxismen, som menar att statens kärna är den maktpararat (väpnade styrkor med mera) vars funktion är att upprätthålla den härskande klassens makt i samhället. Proletariatet, måste, efter att ha krossat kapitalets makt, upprätta en proletärstat; för att förhindra en kontrarevolution och omvandla samhället i socialistisk riktning. Denna proletära stat kan sedan gradvis vittra bort när det klasslösa samhället vinner terräng. Märk väl att marxismen menar att det är just de repressiva delarna av staten som vittrar bort. Naturligtvis kommer en administration för produktion och förvaltning av varor och tjänster fortsatt existera, utveckla det gemensamma ägandet och styras av fria människor med öppen diskussion om målsättningar och prioriteringar.

Öcalans projekt skiljer sig från både det klassiskt anarkistiska och det klassiskt marxistiska. Han vill bygga en demokratisk konfederation i Kurdistan, men en konfederation som även inkluderar övriga etniska grupper i området. Han förkastar nationalstaten, men vill samtidigt acceptera den nuvarande republiken – dock med en djupt demokratiserad konstitution. Öcalan skisserar en lång period av samexistens mellan konfederationen och den demokratiserade republiken, där republiken endast besitter en övergripande makt. På sikt kan denna republik alltmer ”förtvina” och, som jag förstår, skulle resultatet bli att hela området utvecklas till en demokratisk konfederation – inte helt glasklart. Till skillnad från de citat som vi presenterade tidigare, vilka gav en väldigt konkret och klar bild av vilka förändringar som PKK:s politik genomgått, blir dessa resonemang en aning utopiska och suddiga. Men det kanske är av underordnad betydelse. Det väsentliga är, enligt min mening, övergivandet av det separatistiska målet att upprätta en kurdisk nationalstat. Idén med demokratiskt självstyre utan att kräva att existerande staters gränser ändras är ett stort steg framåt. Genom att överge målet med nationalstat har kurderna enligt Öcalan:

...frigjort sej från en tung börda, en börda som ledde dem till randen av utplåning. Istället har de vunnit möjligheten att formera en demokratisk nation.
 (“Demokratisk Nation”)

Det är ganska tydligt att det är Kurdistans förhållande till dagens Turkiet, Iran, Irak och Syrien som Öcalans

idéer har som utgångspunkt. Men han påpekar att politiken med demokratisk konfederation skulle kunna tillämpas för att lösa armeniers, assyriers, palestiniernas och många andra folkgruppers problem i Mellanöstern. Han skriver också om en global samordning av demokratiska nationer, som en motvikt till nationalstaternas FN – här blir det av naturliga skäl än mer svävande och utopiskt.

När det gäller det gamla Sovjetlocket menar jag att det finns en allvarig lucka i Öcalans tänkande. Han tar avstånd från stalinismen, han kallar det gamla östblocket för ”den reella socialismen”, vilket är positivt. Men han tar inte upp stalinismens brott med marxismen, istället ges ”marxism-leninismen” skulden för den ”reella socialismens” utveckling – ett exempel på att kasta ut barnet med badvattnet.

Kvinnans frigörelse

Kampen för kvinnans frigörelse är helt central för den ideologi som Öcalan och PKK idag representerar. Öcalan tar sitt avstamp långt tillbaka i historien och hans tes är att vi inte alltid levit i ett patriarkat. Tvärtom menar han att jägar- och samlarstadiet närmast kan betecknas som ett matriarkat, ett matriarkat som kulminerar i den neolitisk epoken (yngre stenåldern). Under denna period utvecklades en arbetsdelning mellan könen. Kvinnorna stod inte bara för barnomsorgen utan också för samlandet och det framväxande jordbruket. Männerna stod för jakt och skydd. Vi talar om ett samhälle med knappa resurser men präglad av jämlikhet och frånvaron av privat ägande. Stammen delade på det som producerades.

När produktiviteten ökade lades grunden för den ursprungliga ackumulationen och utifrån det växte privategendomen, enskild rikedom och ojämlikhet så småningom fram – patriarkatet och sedermera klassamhället. En intressant detalj är att Öcalan menar att denna utveckling inte var oundviklig. Historien skulle kunna tagit en annan väg. Han skiljer sig från många mer dogmatiska ”marxisters” syn på historien:

Vi måste var mycket klara över att denna seger (patriarkatets m.a.) inte var en oundviklig historisk nödvändighet. Det finns ingen lag som bestämmer att ett naturligt samhälle med nödvändighet måste utvecklas till ett hierarkiskt...Det kan finnas en tendens till en sådan utveckling men att dra slutsatsen att denna tendens alltid måste leda till att processen löper hela linan ut är en felaktig slutsats.
 (“Liberating Life; Womans Revolution”)

Det avgörande slaget mot kvinnorna uppstår under samma period som de monoteistiska religionerna (religioner med en enda gud) framträder. Symboliskt ersätts alla tidigare kvinnliga gudar med den ende manlige patriarkguden, nu befästs kvinnans förslavning. Öcalan kallar kvinnorna för den första kolonin, förslavandet som är inledningen till allt annat underordnande och klassamhällets uppkomst. Patriarkatets seger ser Öcalan som historiens mäktigaste kontrarevolution.

Öcalans syn på matriarkat och patriarkat påminner mycket om den teori som Evelyn Reed lade fram i sin på 1970-talet publicerade bok ”Kvinnans utveckling”, som många av oss äldre socialister studerade med stort intresse. Det handlar om vetenskap och därmed något som naturligtvis hela tiden kan modifieras i takt med nya forskningsrön. Men insikten att patriarkatet inte är något som alltid existerat är nog de flesta som

”När produktiviteten ökade lades grunden för den ursprungliga ackumulationen och utifrån det växte privategendomen, enskild rikedom och ojämlikhet så småningom fram – patriarkatet och sedermera klassamhället.”

studerat ämnet överens om. Studiet av jägar- och samlarsamhällen pekar på att det ligger mycket i den teori som Öcalan och Reed lagt fram, och även Marx och Engels var anhängare av i princip samma teori. Och det avgörande för oss när vi idag tar ställning till PKK:s politik är inte om den historiska teorin håller på alla punkter utan om den politik som man utvecklat är progressiv och bör stödjas. Men förvisso kan man tycka att Öcalan i sin framställning böjer stickan väl långt. Vad sägs om följande:

Den roll som arbetarklassen en gång spelade måste nu tas över av kvinnornas systerskap. Kvinnorna är idag den mest pålitliga sociala agenten i kampen för jämlikhet och frihet. Kvinnornas verklighet är ett mer konkret och analyserbart fenomen än vad begrepp som "proletariat" och "förtryckt nation" är
(*"Liberating Life; Womans Revolution"*)

Många marxister höjer säkert på ögonbrynen – med rätta. Hur ser Öcalan till exempel på borgarklassens kvinnor? Är det där klass eller kön som är viktigast? Men återigen måste man ställa frågan: betyder den syn som här förs fram vad gäller relationen mellan kvinnokamp och klasskamp att de socialistiska och antikapitalistiska ambitionerna skruvas ner? Jag tror

inte att den som läser vad Öcalan skriver kan dra den slutsatsen. Visst kan man tycka att Öcalan "böjer stickan för långt". Men då bör man ha i minnet att han verkar i en region där stickan sannerligen behöver böjas. Kvinnoförtrycket är på många håll bedövande. PKK:s och Öcalans syn på kvinnokampen är en välkommen befrielse, ett ljus i mörkret, en frisk fläkt i en unken miljö.

Om relationen mellan män och kvinnor i det kurdiska samhället idag säger Öcalan:

Den kurdiska mannen gör misstaget att definiera sin så kallade heder i termer av sin absoluta suveränitet över kvinnor. Denna vidrighet måste upphöra. Kvinnor ska enbart vara sin egen egendom. Hon har ingen annan ägare... På samma sätt ska kvinnor stoppa sej själva från att vara beroende och ägda.
(*"Democratic Nation"*)

Det är realistiskt att se vårt sekel som seklet då fria kvinnors vilja ska bära frukt. ...Vi behöver nu kvinnliga frihetspartier.
(*"Liberating Life; Womans Revolution"*)

Sammanfattningsvis kan man när det gäller Öcalans syn på nation och kvinnokamp dra slutsatsen att man kan ha synpunkter på enskildheter och olika teoretis-

ka ståndpunkter. Men sammantaget handlar det om ett oerhört positivt och progressivt bidrag i en mörk verklighet.

Tidölagets uppslutning bakom Erdoganregimen i dess strävan att slå ner kurdernas rättfärdiga kamp kommer att minnas av framtida generationer. Och Magdalena Andersson och det socialdemokratiska ledarskapet bör kanske ta en titt på Jitem och andra dödsskvadroners terror och mord på tusentals kurder och sedan ställa sig frågan: Har vi hamnat på rätt sida? Vilken sida är den terroristiska? <<

LITTERATUR:

Demokratisk Nation, Reval förlag
Liberating Life; Womans Revolution i *The Political Thought of Abdullah Öcalan*, Pluto Press 2017. På svenska som *Befria Livet; Kvinnans Revolution*, Rojavakommittéerna, 2016.
War and Peace in Kurdistan, i *The Political Thought of Abdullah Öcalan*, Pluto Press 2017.

SVAR OM KRISERNAS TID

I förra numret att Röda rummet gav fyra skribenter kommentarer ur olika vinklar till Ståle Holgersons bok *Krisernas tid – Ekologi och ekonomi under kapitalismen*, som utkom på Daidalos förlag förra året. Här fortsätter samtalet med Ståles svar till dessa inlägg.

Jag gillar att skriva böcker, och ännu roligare är det att åka runt och prata om böckerna. Recensioner och feedback är kul, men inkluderar ett skräckinslag: det kan ju gå båda vägarna. Det allra roligaste är att diskutera en bok man har skrivit tillsammans med kamrater på ett öppet, kritisk och konstruktivt sätt. För att tillsammans komma vidare. Det var därför fantastisk att bli bjuden till Dyrön i mars 2023 och diskutera *Krisernas tid* tillsammans med Vanja Carlsson, Carl Cassegård, Lars Henriksson, Håkan Thörn, Evelina Johansson Wilén och Carl Wilén. Baserat på diskussionerna den helgen har Röda Rummet publicerat fyra kritiska kommentarer. Jag känner mig privilegierad. Detta är även väldigt bra timing. *Krisernas tid* ska publiceras på Verso Books hösten 2024, så kommentarerna har hjälpt mig att spetsa argumenten till den engelska utgåvan. Tack.

Den här texten är alltså en kommentar till kommentarerna. Jag kan inte diskutera varenda detalj, men vill kort dryfta de centrala frågorna. Innan jag börjar vill jag bara kort precisera att *Krisernas tid* handlar om ekonomiska och ekologiska kriser under kapitalismen; om hur kapitalismen producerar kriser och hur krisernas reproducerar kapitalismen. Sedan diskuteras rätt många teman – som till exempel rasism, staten, geografi, fascism, nationalism – men enbart indirekt och i den mån detta är relevant för frågan om kriserna.

Även om inga teorier kan "lösa" spänningen, är några teoretiska utgångspunkter så klart bättre än andra. Jag har i boken två angreppssätt som jag tror gör det enklare att manövrera mellan komplex teori och den ännu mer komplexa verkligheten. För det första utgår jag huvudsakligen från Nicos Poulantzas teorier om staten (snarare än Bob Jessops eller Gramscis, som Carlsson nämner), vilket kanske är mindre tydligt i den här boken än i tidigare texter jag har skrivit.¹ Enligt Poulantzas är staten en materiell kondensering av sociala relationer, och då öppnas det även ett utrymme för motstånd inom och genom staten. Erfarenheter från 1900-talet visar också att kapitalistiska stater kan driva väldigt olika politik, även om den alltid i "sista instans" måste reproducera kapitalismen för att reproducera sig själv.

Den andra utgångspunkten handlar om att prata om kriser på olika nivåer. Att försöka använda staten för att hjälpa folk behålla jobb och bostäder (efter ekonomiska kriser) eller för att försöka minska utsläppen av koldioxid, är inte samma typ av frågeställning om hur staten blir en del av "den eko-socialistiska framtiden" (jmf Carlssons fråga). Frågorna hänger så klart ihop, men vi måste separera dem. När diskussionerna om staten i bokens epilög mest handlar om relativt kortsiktiga frågor, beror det på att jag slutar med diskussioner om krispolitik, vilket jag separerar från kriskritik (teori) och krishantering (högst konkret politik i faktiska kriser). Inom krispolitiken har vi inget val annat än att befinna oss mitt i spänningen: vi måste försöka "använda" den existerande staten (till exempel via sociala rörelser sätta press på statsadministration, kräva reformer, vinna val, etc.), samtidigt som vi är medvetna om statens klasskaraktär. Snarare än att lösas teoretisk, måste spänningen mötas politisk. I boken går jag inte väldigt mycket längre in i hur vi arbetar i/med spänningen. Jag pekar på icke-reformistiska reformer, men går till exempel inte längre in på frågan om hur faktiska människor i staten bör göra om vi närmare oss kapitalismens gränser.²

"Innan jag börjar vill jag bara kort precisera att *Krisernas tid* handlar om ekonomiska och ekologiska kriser under kapitalismen; om hur kapitalismen producerar kriser och hur krisernas reproducerar kapitalismen."

Den första kommentaren kommer från Vanja Carlsson, och handlar om staten.

Carlsson pekar helt korrekt på en spänning som finns min bok. Å ena sidan är staten en garant för att kapitalismen ska reproduceras, vilket jag kortfattat diskuterar i boken. Å andra sidan är staten ett verktyg som även den radikala vänstern måste försöka använda i mötet med kriserna. Denna spänning finns tydligt i boken. Men jag tror inte att världens mest perfekta marxistiska teori skulle kunna lösa denna motsättning, eftersom den även finns i verkligheten. Den existerar eftersom det vore galenskap att fullständigt vägra att kämpa inom staten eller att oproblematisera den som "demokratisk". Det är en spänning vi måste lära oss att leva med.

ARTIKELFÖRFATTARE

Ståle Holgersen

är forskare i kulturgeografi. Han har förutom *Krisernas tid* tidigare givit ut *Staden och kapitalet*, *Malmö i krisernas tid* (Daidalos). Medverkade senast i Röda rummet med artikeln *Corona, hälsa och klass* (tillsammans med Roya Hakimnia).

Den andra kommentaren kommer från Carl Cassegård, och handlar om hopp, sammanbrott och kriser.

Jag driver i boken hypotesen att kriserna inte kommer fälla kapitalismen, men detta är så klart omöjligt att egentligen veta helt säkert nu, 2023. Jag ser det som mest sannolikt, och därför den bästa utgångspunkten för politisk handlande. Det finns även element i de ekologiska kriserna som håller liv i kapitalismen. Jag är skeptisk till teorier som säger att ekologiska kriser *skapar* ekonomiska kriser, fast jag erkänner så klart att coronakrisen 2020 var en ekologisk kris som utlöste en ekonomisk. Baserad på sådana argument skriver jag att det går att tänka sig en värld i flammor där den

ILLUSTRATION: JARED RODRIGUEZ

sista kapitalisten säljer en kanna bensin till sin sista kund. Denna formuleringen ligger till grund för Cassegårds kommentar.

Cassegård frågar: "Men går det att tänka sig att samhället går under utan att minsta ekonomiska kris uppstår? Om naturen förstörs borde det väl rimligen också försvaga kapitalismen?" Mina korta svar på frågorna är: En eskalerande klimatkris kan kanske *utlösa* flera ekonomiska kriser, fast jag har svårare att se att ekologiska kriser ska *skapa* stora ekonomiska kriser på djupare nivå. Men det följer inte av detta argument att flera ekonomiska eller ekologiska kriser – fråga två – försvagar kapitalismen. Tvärt om. Så långt i kapitalismens historia (åtminstone fram till dags dato) är den viktigaste lärdomen vi kan ta med oss att kapitalismen reproduceras genom ekonomiska kriser och gynnas av att vi skapar ekologiska kriser.

Sedan kan man ta diskussionen vidare. För när den sista kapitalisten säljer en kanna bensin till sin sista kund, har så klart båda kapitalismen och människans "civilisation" gått åt helvete.

Cassegård har rätt i att jag inte riktigt klargör hur dessa två fortgående sammanbrott samspelar. Det är inte heller bokens ambition. Det finns flera anledningar till att jag inte betonar Sammanbrottet, med stort S. En anledning är politisk: killgissningar kring kapitalismens, civilisationens och världens undergång kan vara mycket spännande läsning, men jag har väldigt svårt att se den politiska relevansen. Vår *faktiska politiska utmaning* i de kommande decennierna är att kriserna kommer reproducera kapitalismen. En annan är denna: I diskussioner om kriser är det enkelt att fastna för det extraordinära, och sen dra slutsatser om det exceptionella rätt långt (vilket förklarar varför så mycket kristeori slutar med olika former för kollapsteori). Min utgångspunkt är att visa upp kriserna som "vardagliga" fenomen under kapitalismen. Vilket jag tror är en bättre utgångspunkt om vi ska förstå fenomenet.

Cassegård föreslår att jag i högre grad skulle kunna använda bruksvärde och abstraktionsnivåer för att analysera relationen mellan natur och kapitalism. Detta är ett värdefullt inspel. Detsamma gäller den avslutande frågan om *politiska kriser*. Håller min hypotes att (ekonomiska och ekologiska) kriser reproducera kapitalismen även för de politiska kriserna? (Här lägger Cassegård lyckligtvis till: "Nu inser jag naturligtvis att det kan vara väl mycket begärt att Hologersen, som skrivit en utomordentlig bok om ekonomiska och ekologiska kriser, även ska ta upp en tredje sorts kris. Men det är kanske ett ämne för en framtida bok?"). Jag skulle helt enkelt kunna svara att detta inte är fokus i min bok. Men även om *min* bok inte hanterar politiska kriser, är detta så klart en väldigt viktig, intressant och spännande fråga.

Hade jag satt mig ner för att skriva om politiska kriser hade jag behövt behandla dessa på ett lika omfattande sätt som jag gjort med ekologiska och ekonomiska. Och jag är faktisk inte helt säker på vart detta skulle fört mig. Den generella huvudtesen att ekologiska och ekonomiska kriser reproducera kapitalismen, blir så klart lite annorlunda med politiska kriser, eftersom en revolution, till exempel, ju *per definition* är en politisk kris. Jag får betona att jag inte säger att vänstern eller arbetarklassen *aldrig* framgångsrikt kan vinna ekonomiska eller ekologiska kriser eller att det är en naturlag att alla kriser *måste* reproducera kapitalismen. Men det är en historisk tendens, som jag i boken försöker förstå och förklara. (Sedan är det vår historiska uppgift i Antropocenen att skapa ett

gigantiskt undantag mot den generella trenden.) Jag tror inte det är osannolikt att en studie av politiska kriser skulle peka på ett liknande fenomen; att de flesta politiska kriser primärt används av den härskande klassen och deras politiska allierade, och att det är vårt jobb är att skapa undantag. Revolutioner är – trots allt – historiska undantag.

Den tredje kommentaren kommer från Håkan Thörn och handlar om huruvida hegemoniska kriser kan vidga möjlighetshorisonten för kollektiv handling.

Thörn pekar helt riktigt på att frågor om kollektiv handling nerifrån är något jag "bara berör i förbifarten", men det är befogat att lyfta detta tema eftersom jag gör några centrala påståenden i anslutning till det. Thörn diskuterar för det första huruvida sociala rörelser och omfattande protester kan bidra till att *driva fram* kriser i kapitalismen, och för det andra om kriser i sig *öppnar möjligheter* för sociala rörelser att mobilisera för radikal samhällsförändring.

Det första först: Kan sociala rörelser driva fram ekonomiska kriser? Det finns, som Thörn visar, marxistiska teorier som säger att arbetarrörelsens styrka i kapitalismens kärnländer, framgångsrik antikolonial kamp och kostsamma försök att bekämpa denna kamp (till exempel i Vietnam) i början av 1970-talet bidrog till att begränsa kapitalismens profiter och expansionsmöjligheter och bidrog till uppkomsten av inflation. Är inte detta centrala komponenter för att förstå 1970-talets kris?

Frågan måste besvaras på två sätt. Den första delen av svaret är empirisk. Vilken roll hade sådana olika komponenter i den faktiska skapandet av krisen på 1970-talet. Här finns det mycket litteratur som pekar i olika riktningar. Utan att gå in på detaljer vill jag betona en utmaning som finns när man skriver om kriser: frestelsen att låta särskilda kännetecken hos en pågående kris överföras till generella argument. Baserade på sådana argument som Thörn nämner, utvecklas marxistiska teorier, som de italienska autonomisterna/operismo, som menar att kapitalismens utveckling (och kriser) alltid är orsakade av arbetarrörelsens styrka. Försöker vi förstå ekonomiska kriser under kapitalismen från 1800-talet och fram till 2020-talet, behöver vi även en annan ingång vid sidan av sådan empiriska argument som förklarar enskilda kriser. Vilket tar oss till den andra delen av svaret, som är mera generell.

Om vi för argumentets skull accepterar att Thörns exempel var viktiga för att förstå krisen på 1970-talet, så kan inte detta förklara kriser *i allmänhet*. Varken krisen 1929 eller krisen 2008 kan förklaras av att arbetarklassen var särskilt stark, av USA:s enorma utgifter i Vietnam eller av lyckad antikolonial kamp. Dessa kriser uppstod ändå. I alla kriser finns det en rad faktorer som är viktiga för att förstå varför just denna kris kommer i denna form. På en mer generell nivå kan inte detta förklara varför kapitalismens med *nödvändighet* skapar kriser. Jag tror att det är rimligt att säga – kontrafaktisk – att om arbetarklassen varit svag, och utan Vietnam eller antikolonial kamp, så skulle det blivit ekonomisk kris på 1970-talet ändå, eller åtminstone på 1980-talet. Men den skulle sett annorlunda ut.

Sedan diskuterar Thörn huruvida kriser öppnar möjligheter för sociala rörelser att mobilisera för radikal samhällsförändring. Att mobilisera mot kriserna är så klart vårt gemensamma mål som socialister. Sociala rörelser måste angripa kriserna – det är egentligen bokens politiska huvudpoäng. Men jag menar att vi kan göra detta på ett bättre sätt om vi erkänner att *kriserna* i grund och botten inte förtjänar vår optimism.

Thörn pekar på att kapitalismens legitimitet undergrävs vid omfattande kriser; ekonomiska kriser åtföljs alltid av en politisk definitionsstrid, där olika intressebaserade samhällskrafter söker vinna tolkningsföreträde genom att etablera "sanningen" om krisen, vad som är dess orsaker, konsekvenser, och framför allt vad som bör göras åt den. Enligt Thörn är det de krafter som vinner denna strid som utformar svaret på krisen, politiskt, ekonomiskt och ideologiskt.

Detta är riktiga påståenden i sig. Men hur viktigt detta är beror på vad vi betonar. Betonar vi ideologi och diskurs, kan det ju verkligen kännas som att vänstern och marxister vinner varenda kris! En paradox jag försöker förstå i boken är just denna: varje kris avslöjar kapitalism och vid varje kris kan vi bättre kritisera systemet. Så varför är det ändå alltid den härskande klassen och deras politiska vänner som gynnas? Och varför är det alltid de fattiga och arbetarna som får betala? Utifrån detta skriver jag bland annat att kriser primärt representerar *teoretiska* möjligheter för socialister, samtidigt som de innebär politiska problem. För liberaler är kriserna däremot politiska möjligheter, och teoretiska problem. För att förstå hur kriser reproducerar kapitalismen trots att den ger oss bättre möjligheter att kritisera systemet, måste vi släppa betoningen på ideologi, och undersöka systemets klasskaraktär, statens relativa autonomi, rasism, nationalism, kris som chock och mycket mera. Vilket inte betyder att ideologi inte är viktigt. Ideologi är bara inte viktigast.

Detta är ännu tydligare vad gäller ekologiska kriser. Det kan ju kännas helt absurt att den globala uppvärmningen inte har lett till en gigantisk legitimeringskris. Varför har inte alla politiker som (inte) har arbetat med klimatet de senaste 20 åren fått sparken? En förklaring är att klimatkrisen är just en kapitalistisk kris, vilket gör att den kommer med en distinkt klasskaraktär, att den hanteras av kapitalistiska stater och att den kommer med ett mått av chock, och så vidare. Då blir även socialister fångade av krisen, och man väljer ofta att hoppas på Joe Biden och socialdemokrater, eftersom alternativet är Donald Trump och Jimmie Åkesson. Så fast vi – analytisk – ser att klimatkrisen är ännu ett starkt argument för att avskaffa kapitalismen, gör själva chocken och krisen att vi ändå tenderar att pausa mera radikala politiska alternativ.

Vidare menar Thörn att huruvida socialister hoppas på kriser eller inte saknar betydelse för det faktum att kapitalistiska kriser sker med regelbundenhet: "Vad som betyder något är vilken analys

en socialistisk rörelse gör av dessa pågående och kommande kriser – och hur den agerar." Vilket jag i hög grad håller med om. Men jag menar att min mera "pessimistiska" syn – i brist på bättre ord – är en reality check. Vi kan hantera kriser bättre om vi slutar tro att krisen utgör en "möjlighet" för arbetare eller socialister; att *nu* får vi vind i seglen. Utgångspunkten måste snarare vara att med krisen kommer klasskamp ovanifrån, ökad fattigdom bland arbetare och mera rasism från högern, samtidigt med ständiga uppmaningar att vi (nationen) måste hålla ihop i denna svåra tid.

Den fjärde och sista frågan kommer från Carl Wilén och handlar om demokrati och rättigheter i krispolitikens tid.

Wilén skriver att det inte är uppenbart vad min definition av demokrati egentligen innehåller. Vilket är ett adekvat påpekande. Jag har egentligen inte någon klar definition av demokrati, inte här och heller inte i andra sammanhang. Eftersom jag konstaterar att socialism betyder mer demokrati, gör Wilén så klart helt rätta i att fråga vad jag egentligen menar. Anledningen till att jag tycker till om demokrati, även utan goda definitioner, är rätt pragmatisk. För det första för att – i relation till klimatkrisen – undvika den romantisering av Kina som faktisk existerar, och för det andra för att skriva in socialismen i en annan tradition än den stalinistiska.

Eftersom jag inte har något konkret definition kan min syn på demokrati så klart tolkas olika. Frågan är dock om Wilén tar sig lite för stora friheter när han skriver om oklarheterna: "På så vis förbereds i nästa led en bördig jordmån för en liberal demokratidefinition som låter oss välja mellan kapitalistisk demokrati eller Stalins Gulag". Jag skriver inte så mycket om demokratins form, men innehållet jag skisserar pekar väl definitivt mot ekonomisk demokrati – vilket utesluter både kapitalism och Gulag? Sedan är det klart att jag inte tar analysen hela vägen.

Wilén tar även upp min referens till Walter Benjamin; att socialismen inte är kapitalismens logiska fortsättning utan snarare bör ses som ett brott med detta produktionssätt. Jag argumenterar i boken för att kriserna ger Benjamin rätt: inte heller kriserna pekar ut vägen bortom kapitalismen, som så många marxister genom historien har hoppats på. Wilén skriver att min demokratiuppfattning krockar mot detta synsätt: "Krispolitiken tycks däremot luta sig mot en demokratiuppfattning där kapitalistisk och socialistisk demokrati kan beskrivas i termer av gradskillnader snarare än som ett kvalitativt brott." Wiléns läsning kan absolut vara legitim, vilket delvis kan bero på att jag inte har någon sofistikerad definition av demokrati. Men det är även viktigt att

framhålla att Benjamins tes om revolutionen som en nödbroms befinner sig på ett abstrakt och teoretisk plan (kriskritik). Men hur vi faktisk organiserar politiken (och demokratin) är en fråga som också måste befinna sig på ett mera konkret plan (krispolitik).

Inspirerad av Wiléns kommentar och Carlssons frågor om staten vill jag avsluta texten med några reflektioner kring teori och politik. Dessa reflektioner ska inte tolkas som en kritik mot Wiléns eller Carlssons kommentarer, utan snarare ses som en generell reflektion som försöker peka ut vägen vidare.

Jag är väldigt svag för Benjamins resonemang om att socialism är att dra i tågets nödbroms, snarare än att accelerera farten. Men som jag även frågar i boken: vad betyder egentligen detta? Jag tror att det finns en fara i att vi som teoretiker målar frågor i svart-vitt, när verkligheten kommer i flera färger. Antingen accelererar vi kapitalismen eller så drar vi i nödbromsen och försöker stoppar systemet blinda framfart. Särskilt den pågående debatten om tillväxt präglas ofta av svartvita positioner (vilket jag nyligen har diskuterat i tidskriften *Spectre*): vi måste välja antingen nedväxt eller vänsterproduktivism, antingen accelererar kapitalismen rakt in i socialism eller så måste vi slå sönder allt vi kan se.³ Verkligheten är mera komplex. Det finns likande faror vid dikotomier kring demokrati: antingen försvarar vi den liberala demokratin *eller* så skisserar vi en fullständig ny form. Eller med staten: antingen kör vi politisk kamp inom den kapitalistiska staten, eller så krossar vi den. Det är inte svårt att skapa sådana dikotomier teoretisk. Och som revolutionär är det enkelt att sen välja den mest radikala teorin. Detta val kombineras sedan med logiska argument: som till exempel att om vi förändrar X (till exempel grundläggande klassrelationer) kommer Y (staten) och Z (demokratin) att förändras, eftersom den vilar på en grundläggande klassrelation (vi kan göra liknande argument om genus eller rasism). Vilket är sant. Men fångar dikotomierna och logiska argument hur historisk förändring faktisk sker?

De nämnda dikotomierna (inom/bortom kapitalismen, staten, tillväxt, etc.) och logiska argumenten riskerar att förbise hur historien alltid kommer med en rad pragmatiska avvägningar, kompromisser, misstag, slump, etc. på vägen. Och att all förändring alltid präglas av det tillstånd som förändringen sker inom. Med andra ord: socialismen kan vara ett brott med kapitalismen, men det är fortfarande ett brott präglad av att vara ett brott med just detta system. Nu ska vi heller inte här bli för absolutistiska, och konkludera med att dikotomier eller logiska argument – eller även utopiska beskrivningar av socialismen för den sakens skull – alltid är fel. Men jag tror att många samtida debatter bland marxister (inte minst den om tillväxt) skulle tjäna på att vi i större utsträckning diskuterade den konkreta politiska vägen, och kanske mindre det abstrakta, teoretiska målet. Eller? <<

NOTER¹ Holgersen, Ståle (2015) *Spatial planning as condensation of social relations: A dialectical approach. Planning theory*, 14(1): 5-22.

² En person som bland annat i Röda rummet har skrivit om strategier för att skapa en brygga mellan krishanteringsnivån och krispolitiken är Lars Henriksson. Se exempelvis *Att ge förnuftet muskler i Röda*

Rummet 1/2010 och hans bok *Slutkört* (Ordfront 2011)

³ Holgersen, Ståle (2023) *Neither Productivism nor Degrowth. Thoughts*

on Eco-socialism. Spectre Journal. 4 September 2023.

Artikeln kommer inom kort att publiceras i svensk översättning på Röda rummets hemsida, rodarummet.org.

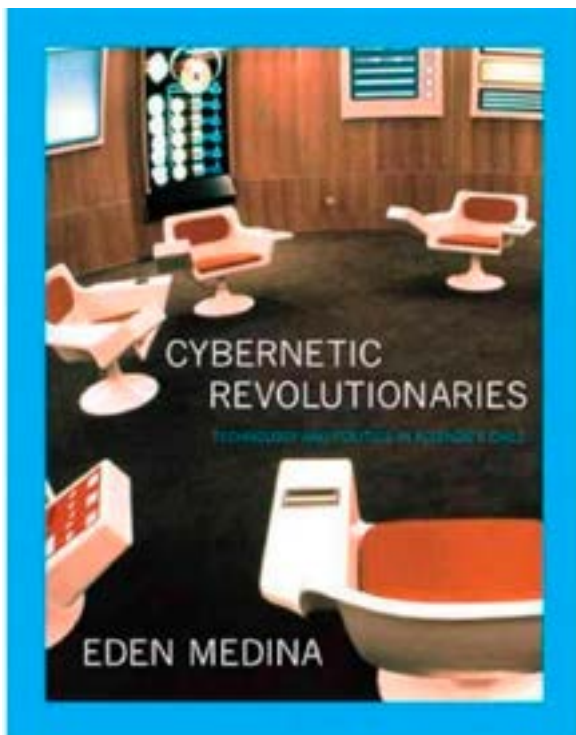
DÖDENS DAG

Femtio år efter militärkuppen i Chile ger en bok av vetenskapsteoretikern Eden Medina en nykter inblick i **hur social förändring går till**, skriver Johan Örestig.

Det har nu gått femtio år sedan militärkuppen i Chile. I dokumentären *Dödens dag – Chile 11 september 1973* skildras hur militären ledd av Augusto Pinochet och understödd av CIA störtade president Salvador Allende som genom vänster-centerkoalitionen Unidad Popular lett landet sedan 1970. Efter en kort inledning om vägen fram till kuppen så är det våldet, splittringen och terrorn som står i centrum. Det är en historia som måste fortsätta berättas. Den ger röst åt de som fängslades, torterades, avrättades, försvann eller tvingades fly. Den påminner om hur den så kallade fria världens ledare, så snart deras herravälde utmanades, inte tvekade att finansiera despoter och paramilitära dödsskvadroner i den tredje världen. Den visar att ett kallt krig lika fullt kan skörda liv och krossa drömmar utanför supermakternas territorium. Den demonstrerar hur praktisk solidaritet inte är klädsam politisk korrekthet utan skillnaden mellan liv och död.

Problemet med historiska händelser med ett våldsamt slut är att grymheten tenderar att kasta en skugga över många andra viktiga berättelser. En sådan berättelse levereras av vetenskapshistorikern Eden Medina i den alldeles lysande boken *Cybernetic Revolutionaries: Technology and Politics in Allende's Chile*. I centrum står ett dilemma som Unidad Popular ställde inför. Koalitionen gick till val på att åstadkomma djupgående samhällsförändringar. Trots enorma rikedomar var fattigdomen utbredd. Frukterna av arbetet gick till ett fåtal chilenska överklassfamiljer och till multinationella bolag. Unidad Popular föresatte sig att lyfta människor ur fattigdom och erövra kontrollen över sin ekonomi genom att nationalisera industrier. Samtidigt var den politiska situationen instabil. Presidentvalet var mycket jämnt och folket splittrat. Situationen förvärrades av att USA införde en ekonomisk blockad. Den resulterade i en skenande statsskuld och i livsmedelsbrist som i sin tur orsakade brödköer och våldsamma protester. USA eldade på det hela genom stöd åt oppositionella partier och medier. Hur får man ett folk att acceptera omfattande samhällsförändringar under kaotiska förhållanden där många istället bara vill ha trygghet?

En av de som hade att hantera denna fråga var ingenjören Fernando Flores. Som en av de högst uppsatta i utvecklingsorganisationen CORFO hade han i uppdrag att leda statens nationaliseringar. Direktiven var att förändringarna skulle ske fredligt och inom ramen

för rådande demokratiska fri- och rättigheter. Detta gav Flores tillfälle att förena sitt yrkesuppdrag med sitt mångåriga intresse för den så kallade cybernetiken. Ordet härstammar från grekiskans kubernetikēs, vilket kan översättas till rorsman. Området är svårt att sammanfatta, men i grunden handlar det om att utveckla strategier för att styra i oöverskådligt komplexa system. Tidens mest framstående cybernetiker Stafford Beer hade tagit området in i organisationsteorin. Med sina modeller ville han visa att en organisation blir livskraftig inte genom centralstyrning utan genom kontinuerlig kommunikation mellan självstyrande delar.

I juli 1971 mottog Beer ett brev från Flores som frågade om han var intresserad av att stötta den chilenska regeringen i deras omvandlingsprojekt. För Beer var detta en oemotståndlig möjlighet att tillämpa sitt system i nationell skala. Resultatet av detta blev projektet Cybersyn. Målet var att utarbeta ett system som genom sofistikerade former av flervägskommunikation i realtid skulle samordna och utveckla den chilenska samhällsekonomin och undvika kriser. Basen var ett antal telexmaskiner, det vill säga apparater för maskinsänd telegrafi som förband industrierna med ett kontrollrum. Ingenjörer begav sig ut till de nationaliserade industrierna. Tillsammans med personer med direkt insyn i verksamheten tog de fram ett antal nyckelindikatorer för att organisationen skulle kunna uppnå sina mål. Det kunde handla om sådant som råvarutillgång, teknik och personalbehov. Varje industri hade sedan i uppgift att regelbundet sända information om läget för varje indikator via telexmaskinerna. Med hjälp av datorer jämfördes dessa data med beräkningar för industrins behov. Om allt verkade stämma tilläts industrierna drivas vidare på de sätt som de på lokal nivå bedömde bäst. Men om en avvikelse registrerades så rapporterades detta vidare

till det så kallade kontrollrummet där projektets ledning satt. De analyserade problemet och återkopplade till respektive industri om vad som behövde åtgärdas och gav dem en tidsfrist för att hantera problemet med stöd av ledningsgruppen och vid behov regeringens. Denna modell var i linje med Beers cybernetiska filosofi på så sätt att den strävade efter effektiv frihet. Med det menade Beer att varje del av systemet, i detta fall ekonomin, ska ha så stor självständighet som möjligt: det är de som arbetar i verksamheterna som bäst förstår vad verksamheten behöver. Men denna frihet får inte gå så långt att den hotar systemets stabilitet.

Det som ger Medinas bok sitt stora värde är dess realism. Den berättar hur Cybersyn trots begränsande tekniska möjligheter utvecklade ett system som både var mer demokratiskt och effektivare än olika former av toppstyrd organisering. Ett särskilt intressant kapitel är det om den så kallade oktoberstrejken 1972 där 40 000 lastbilschaufförer lamslog stora delar av den chilenska ekonomin. Cybersyn gjorde det möjligt att i nära nog realtid samordna kommunikation mellan regeringslojala chaufförer, distributörer och industrier för att säkerställa leveranser. Men Medina idealiserar inte. Hon visar på glappet mellan teori och praktik där målet att kommunicera i realtid sällan uppnåddes, utan alltid skedde med fördröjning. Hon visar hur projektet brottades med allt starkare motsättningar. Beer ville använda Cybersyn som ett verktyg för ekonomisk demokrati där hierarkierna och byråkratin i arbetsorganisationerna avskaffades. Chilenska projektmedlemmar som Raul Espejo ville istället avpolitiserat projektet. Med tanke på hur polariserat det chilenska samhället var så var det lättare att få gehör för Cybersyn om det framställdes som ett tekniskt verktyg för effektivisering. Medina visar också hur den så vanliga åtskillnaden mellan kulturlivet och ingenjörskonsten är falsk. Beer knöt exempelvis kontakter med folksångaren Ángel Parra för att cybernetikens filosofi skulle tillgängliggöras och korsbefruktas genom den folkliga kulturen.

Summan av bokens perspektiv är en nykter inblick i hur social förändring går till. Inte minst blottläggs ett tomrum i vår tids politiska debatt. Vi står ju idag inför ett dilemma som knappast är identiskt, men som har vissa likheter med det chilenska. Klimatkrisen och levnadskostnadskrisen visar att det system vi idag lever under är förlegat och destruktivt. Vi behöver skyndsamma och omfattande samhällsförändringar. Samtidigt slits samhällen isär av polarisering. Debatten är framförallt upptagen vid utspel där politiker tävlar om vilken utsatt grupp som ska skuldbeläggas och straffas. Få formulerar svar på vilka institutionella förändringar som krävs, vilka som ska utveckla dem och hur de ska realiseras. Den som intresserar sig för sådana frågor har mer att hämta i det chilenska exemplet än i SVT:s Agenda eller på Svenska Dagbladets ledarsida. <<

ARTIKELFÖRFATTARE

Johan Örestig

är doktor i sociologi och lektor vid Umeå universitet. Ingår i Röda Rummets redaktion.

VÄGAR FRAMÅT I EN VÄRLD I BRAND

RADIKALT FORUM

Välkommen till en heldag med föredrag, panelsamtal och diskussioner om aktuella politiska frågor!

Vi lever i en tid präglad av kriser och katastrofer. Dagligen möts vi av nyheter om utsläpp, krig, pandemi, våld, nedskärningar och ekonomiska misslyckanden. Vi behöver mötas för att diskutera vad kriserna handlar om, hur de hänger samman och vad vi kan göra.

Genom att arrangera Radikalt forum hoppas vi att känslan av vanmakt ska kunna brytas och att forumet kan leda till att vi hittar nya samarbeten, samlar kunskap, skapar debatt och möjligheter till gräsrotsorganisering kring de frågor som bränner i samtiden.

Forumet avslutas med mingel och fortsatta diskussioner.

I: 10.00 - 10.45

Världen och vänstern under två århundraden

Föredrag av Göran Therborn (författare och sociolog vid University of Cambridge).

Göran Therborn tar ett helhetsgrepp om 1900-talets stora landvinningar i levnadsstandard, livslängd och frigörelse för att kunna teckna en bild av det kommande århundrandet. Fram tonar en osäker och hotfull framtid präglad av tre stora utmaningar: den hotande klimatkatastrofen, världens nya imperialistiska geopolitik och den bottenlösa ekonomiska ojämlikheten.

Moderator: Carl Wilén (medlem i redaktionerna för Röda rummet och Fronesis)

II: 11.00 - 12.00

Högerradikal strategi och taktik i finanskrisens kölvatten

Panelsamtal med Anton Törnberg (sociolog vid

Göteborgs universitet), Mathias Wåg (grävande journalist och aktivist) och Myra Åhbeck Öhrman (debattör och medieprofil).

Sedan finanskrisen 2007-2008 har den högerradikala rörelsen vuxit tillsynes obehindrat. Men vad består den av? Vilka strategier och taktiker använder den? Vad – om något – kan vänstern lära sig?

Moderator: Vanja Carlsson (medlem i Fronesis redaktionskommitté)

12.00 - 13.00 Lunch

III: 13.00 - 14.00

Ekomodernism, nedväxt och miljörelsens väg framåt

Panelsamtal med Irma Kjellström (aktivist i Ta tillbaka framtiden), Håkan Thörn (sociolog vid Göteborgs universitet) och Rikard Warlenius (humanekolog vid Göteborgs universitet och journalist).

Varje dag möts vi av nyheter om nya klimatrekord som inte ens kan ignoreras av borgerlighetens organisationer och medier längre. Måste svaret på det akuta klimatnödläget innehålla ett visst mått av anpassning till existerande teknik och energislag som är mindre dåliga än fossila bränslen, eller bör det mötas med krav på nedväxt? Vilka skulle konsekvenserna för miljörelsen vara?

Moderator: Lotte Schack (medlem i Röda rummets redaktion)

IV: 14.30 - 15.15

Gigekonomin framtid

Panelsamtal med Ella Petrini (Gigwatch) och Anders Teglund (musiker, förläggare och författare) Efter tio år ser vi till sist försök att reglera

gigekonomin. Men innebär det att företagens jakt på billig, flexibel arbetskraft försvinner – eller att den hittar nya uttryck?

Moderator: Jacob Lundberg (nyhetsredaktör för Flamman)

V: 15.45 - 16.30

Socialism och tro

Panelsamtal med Beata Agrell (litteraturvetare vid Göteborgs universitet) och Stefan Arvidsson (religionsvetare vid Linnéuniversitetet och redaktionsmedlem i magasinet Parabol).

Socialismen har inte bara vunnit sina segrar genom att tilltala människors förnuft – den har också satt socialisters hjärtan i brand. Vad är det som har gjort den politiska ideologin till djup övertygelse, till en röd tro för vilken tusentals människor till och med har offrat sina liv. Och vad för slags tro rör det sig om?

Moderator: Leonidas Aretakis (chefredaktör för Flamman)

VI: 17.00 - 18.00

Det svenska klassamhället

Panelsamtal med Lovisa Broström (ekonomihistoriker vid Göteborgs universitet) och Petter Larsson (journalist och författare).

För att stöta på privata förmögenheter i den storleksordning som vi i dag kan bevittna i Sverige måste vi gå hela tvåhundra år tillbaka i tiden. Utvecklingen mot ökad jämlikhet bröts för fyra decennier sedan. Den skenande ojämlikheten fick en extra skjuts i samband med finanskrisen 2007-2008 och Coronapan- demin. Hur hamnade vi här? Vilken roll spelar meritokratin? Medelklassen?

Moderator: Ann Ighe (redaktör Ord&Bild)

VII: 18.00 Mingel och fortsatta diskussioner

**CLARTÉ / FLAMMAN / FRONESIS / ORD&BILD / RÖDA RUMMET / TIDSKRIFTSVERKSTAN
28 OKTOBER / GÖTEBORGS LITTERATURHUS**